

ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ РОЗДІЛУ «ПРИРОДНЕ СЕРЕДОВИЩЕ» КУРСУ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»

Василенко Олександра

здобувач вищої освіти бакалаврського рівня

Навчально наукового інституту

Науковий керівник:

Шанскова Тетяна Ігорівна

доктор педагогічних наук, доцент

Житомирський державний університет імені Івана Франка

м. Житомир, Україна

Розвиток аналітичних умінь і самостійного мислення в дітей шкільного віку посідає провідне місце серед завдань сучасної педагогіки. У сучасному інформаційному суспільстві дитина щодня стикається з великим обсягом різномірної інформації, тому здатність її аналізувати, перевіряти, інтерпретувати та оцінювати набуває особливого значення. Здатність аналізувати інформацію, робити висновки, порівнювати факти, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки та аргументувати власну думку формується найбільш ефективно саме на ранньому етапі шкільної освіти, коли відбувається становлення основ раціонального та впорядкованого мислення [1].

Програма «Я досліджую світ» відкриває учням різноманітні шляхи розвитку пізнавального інтересу завдяки інтеграції оскільки поєднує знання з природничої, соціальної, громадянських освітніх галузей. Такий міжпредметний характер змісту дозволяє створювати проблемні ситуації, що потребують комплексного аналізу, зіставлення різних фактів і явищ, пошуку альтернативних рішень. У процесі вивчення тем про природу, фізичні явища, взаємодію людини і довкілля, правила безпечної поведінки або суспільні відносини учні мають можливість висловлювати припущення, обґрунтовувати їх, перевіряти власні гіпотези та робити узагальнення. Одним із дієвих інструментів у цьому процесі є застосування технологій розвитку критичного мислення, які передбачають

використання інтерактивних методів, проблемних завдань, дискусій, дослідницьких вправ та групової роботи [1].

Критичне мислення визначається як здатність учня усвідомлено сприймати інформацію, аналізувати її, оцінювати достовірність фактів, відрізнити припущення від доказів і робити обґрунтовані висновки. Воно передбачає не лише логічні операції, а й сформованість рефлексивних умінь, уміння ставити запитання, виявляти суперечності та аргументовано відстоювати власну позицію. Наукові дослідження підтверджують, що розвиток цих навичок у молодших школярів сприяє формуванню самостійності, відповідальності за власні рішення та зростанню пізнавальної активності [2]. Крім того, систематичне залучення дітей до аналітичної діяльності позитивно впливає на розвиток мовлення, збагачення словникового запасу та формування культури діалогу.

Технології розвитку критичного мислення охоплюють різноманітні методи й прийоми: постановку проблемних і відкритих запитань, роботу з різними джерелами інформації, аналіз помилок, організацію дискусій, інтерактивні вправи, створення ментальних карт, виконання дослідницьких мініпроектів та групову діяльність [3]. Важливою складовою є поетапна структура заняття, що передбачає виклик (актуалізацію наявних знань і формування інтересу), осмислення (активну роботу з новою інформацією) та рефлексію (узагальнення, самооцінювання, формулювання висновків). Подібна організація освітнього процесу сприяє формуванню навичок самостійного опрацювання даних та глибшому розумінню навчального матеріалу.

Як теоретичні дослідження, так і практичні спостереження підтвердили ефективність використання навчальних методик для розвитку критичного мислення. Дані педагогічних досліджень свідчать, що за умови систематичного впровадження відповідних методів і прийомів когнітивний розвиток учнів демонструє позитивну динаміку: зростає рівень уміння аналізувати навчальний матеріал, давати обґрунтовані пояснення власних суджень і застосовувати навчальний досвід у нових ситуаціях.

Інтеграція елементів критичного мислення в освітній процес допомагає підвищити активізує навчальну діяльність учнів та формує умінь брати участь у конструктивному діалозі, формує навички співпраці та відповідального ставлення до спільної діяльності. Крім того, така організація навчання зменшує тривожність щодо помилок, оскільки помилка розглядається як природний етап пізнання, а не як негативний результат. Участь у процесах аналізу, міркування та рефлексії сприяє тому, що знання стають більш усвідомленими, структурованими та довготривалими [4].

Прийоми стимулювання критичного мислення виступають потужним інструментом у формуванні аналітичних, рефлексивних і комунікативних навичок молодших школярів у процесі вивчення розділу «Природне середовище» курсу «Я досліджую світ». Застосування інтерактивних методів, проблемних ситуацій, дослідницьких завдань, групової роботи та мультимедійних матеріалів активізує пізнавальну діяльність учнів, розвиває

їхню здатність аналізувати явища природи, встановлювати взаємозв'язки між ними та робити обґрунтовані висновки. Водночас формується вміння екологічно відповідальної поведінки та усвідомлення ролі людини в збереженні довкілля.

Отже, систематичне впровадження технологій розвитку критичного мислення в освітній процес початкової школи підвищує ефективність навчання, сприяє формуванню ключових компетентностей, передбачених державним стандартом, та забезпечує підготовку учнів до активної участі в суспільному житті. Формування критичного мислення в молодшому шкільному віці є важливою передумовою успішного подальшого навчання та розвитку особистості, здатної до самостійного прийняття рішень і відповідального вибору.

Список використаних джерел

1. Луценко С. О., Шанскова Т. І. Розвиток критичного мислення молодших школярів засобами проблемного навчання. 2022. С. 42–45. Режим доступу: <https://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/35923> (дата звернення: 24.02.2026).
2. Рудницька Н. Формування критичного мислення учнів початкової школи в контексті нової української школи. 2025. С. 274-279. Режим доступу: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/83-3-40> (дата звернення: 24.02.2026).
3. Компаній О. Розвиток критичного мислення у школярів початкових класів: з досвіду роботи. Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка. 2023. С. 13-20.
4. Шквир О., Юнчик А. Педагогічні умови розвитку критичного мислення здобувачів початкової освіти. 2023. С. 44–49. Режим доступу: <http://mir.dspu.edu.ua/article/view/282825/277652> (дата звернення: 24.02.2026).